मैत्रावरुणर्वसिष्ठः।अग्निः। त्रिष्टुप्।

प्र वः शुक्राय भानवे भरध्वं हव्यं मतिं चाग्नये सुपूतम्।
यो दैव्यानि मानुषा जनूंष्यन्तर्विश्वानि विद्मना जिगाति॥ ७.००४.०१

यः। विश्वानि दैव्यानि मानुषा जनूंषि- सर्वदेवमनुष्यजातीः। अन्तः। विद्मना- ज्ञानेन। जिगाति- गच्छति। तस्मै। शुक्राय- शुभ्राय। भानवे- प्रकाशयुक्ताय। अग्नये- सर्वभूतहितकृतवे पावकाय। सुपूतम्- सुष्ठु पवित्रम्। हव्यम्। मतिम्। वः- यूयम्। प्र- प्रकर्षेण। भरध्वम्- धारयत ॥१॥

स गृत्सो अग्निस्तरुणश्चिदस्तु यतो यविष्ठो अजनिष्ट मातुः।
सं यो वना युवते शुचिदन्भूरि चिदन्ना समिदत्ति सद्यः॥ ७.००४.०२

यतः- यदा। यविष्ठः- युवतमः। मातुः- जनन्या अदितेर्भूमेरखण्डप्रकृतेर्वा। अजनिष्ट- अजायत तदा। सः। गृत्सः- ज्ञानी। तरुणः- युवा। चित्- अपि। अस्तु- भवतु। यः। शुचिदन्- शुद्धदन्तः। वना- वनानि भौमभोगोन्मुखभावनानि। सं युवते- आत्मना संयोजयति। दहतीति भावः। सद्यः- क्षणेन। अन्ना- हव्यानि। अत्ति- भक्षयति ॥२॥

अस्य देवस्य संसद्यनीके यं मर्तासः श्येतं जगृभ्रे।
नि यो गृभं पौरुषेयीमुवोच दुरोकमग्निरायवे शुशोच॥ ७.००४.०३

अस्य- एतस्य। देवस्य- अग्नेः। अनीके- मुख्ये। संसदि- सद्मनि। यमग्निम्। श्येतम्- श्वेतम्। मर्तासः- मर्त्याः। जगृभ्रे- गृह्णन्ति उपासते। यः। पौरुषेयीं गृभम्- पुरुषग्रहणे। नि उवोच- न्यषीदत्। सोग्निः। दुरोकम्- अनधिकारिभिर्दुःसेव्यं यथा भवति तथा। आयवे- मनुष्याय। शुशोच- दीप्तो भवति ॥३॥

अयं कविरकविषु प्रचेता मर्तेष्वग्निरमृतो नि धायि।
स मा नो अत्र जुहुरः सहस्वः सदा त्वे सुमनसः स्याम॥ ७.००४.०४

Dr. Ranganji

WEBOLIM

अयम्- एषः। कविः- क्रान्तदर्शी। अकविषु- अक्रान्तदर्शिषु। प्रचेताः- प्रकर्षचेतनः। मर्तेषु- मर्त्येषु। अमृतः। अग्निः। नि धायि- स्थापितः। स त्वम्। अत्र- अस्मिन् देशे। नः- अस्मान्। मा। जुहुरः- हिंसीः। सहस्वः- सहनशील। सदा- सततम्। त्वे- त्वयि। सुमनसः- शोभनचित्ताः। स्याम- भवेम ॥४॥

आ यो योनिं देवकृतं ससाद क्रत्वा ह्यग्निरमृताँ अतारीत्।
तमोषधीश्च वनिनश्च गर्भं भूमिश्च विश्वधायसं बिभर्ति॥ ७.००४.०५

यः। देवकृतम्- देवरचिते। योनिम्- सद्मनि ऋताख्ये। आ ससाद- न्यषीदत्। क्रत्वा- प्रज्ञया। सः। अग्निः। अमृतान्- देवान्। अतारीत्- दुर्गाण्यतारयत्। तम्- अमुमग्निम्। ओषधीः- ओषध्यः। च। वनिनः- अरणयः। च। भूमिः- पृथिवी। च। गर्भं- गर्भभूतम्। विश्वधायसम्- विश्वगर्भम्। बिभर्ति- धारयति ॥५॥

ईशे ह्यग्निरमृतस्य भूरेरीशे रायः सुवीर्यस्य दातोः।
मा त्वा वयं सहसावन्नवीरा माप्सवः परि षदाम मादुवः॥ ७.००४.०६

भूरेः- प्रभूतस्य। अमृतस्य। अग्निः। ईशे- ईष्टे। हि- खलु। सुवीर्यस्य- शोभनवीर्यसम्पन्नम्। रायः- दानयोग्यधनम्। दातोः- दातुम्। ईशे- ईष्टे। सहसावन्- शक्तिज। वयम्। त्वा- त्वां प्रपन्नाः। अवीराः- वीर्यरहिताः। भवेम। अप्सवः- कुरूपाः। अप्स इति रूपनाम। अदुवः- अपरिचरणशीलाः। मा परिषदाम ॥६॥

परिषद्यं ह्यरणस्य रेक्णो नित्यस्य रायः पतयः स्याम।
न शेषो अग्ने अन्यजातमस्त्यचेतानस्य मा पथो वि दुक्षः॥ ७.००४.०७

अरणस्य रेक्णः- रागरहितं वा रणरहितं वा आनृण्यं धनं वा। परिषद्यम्- पर्याप्तम्। हि- खलु। नित्यस्य। रायः- धनस्य। पतयः- स्वामिनः। स्याम- भवेम। अग्ने। अन्यजातम्- अन्येष्वन्यार्थं जातं वा वित्तमपत्यं वा। शेषः- मदंशो मद्भागो मदुपभोगाय वा मदपत्यं वा। नास्ति- न भवति।

Dr. Rangaji
WEBOLIM

अचेतानस्य- अविदुषः। अन्यभोगापहरणशीलिनो भावेनेति भावः। पथः- अस्मन्मार्गान्। मा वि दुक्षः- मा विदुदुषः। मा दूषयेः । दुष वैकृत्ये ॥७॥

नहि ग्रभायारणः सुशेवोऽन्योदर्यो मनसा मन्तवा उ।
अधा चिदोकः पुनरित्स एत्या नो वाज्यभीषाळेतु नव्यः॥ ७.००४.०८

अरणः- अरममाणः। सुशेवः- सुखकरः। अन्योदर्यः- अन्योदरजातः पुत्रो वाध्यात्मिके प्राणो वा। ग्रभाय- ग्रहणाय। मनसा। मन्तवै- मन्तुमपि। नहि भवति। अधा चित्- अपि च। सः- अन्योदर्यः। पुनः। ओकः- स्वगृहमेव। स्वमूलमेव। एति- गच्छति। तस्मात्। वाजी- गतिमान्। अभिषाट्- सहनशीलः। नव्यः- अभिनवः पुत्रो वाध्यात्मिके प्राणो वा। नः- अस्मान् प्रति। एतु- आगच्छतु ॥८॥

त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसावन्नवद्यात्।
सं त्वा ध्वस्मन्वदभ्येतु पाथः सं रयिः स्पृहयाय्यः सहस्री॥ ७.००४.०९

सहसावन्- शक्तिमन्। अग्ने। त्वम्। वनुष्यात्- हिंसकात्। नि- नितराम्। पाहि- पालय। त्वम्। नः- अस्मान्। अवद्यात्- दोषात्। पालय। त्वा- त्वाम्। ध्वस्मन्वत्- ध्वस्तदोषम्। पाथः- हविः। समभ्येतु। स्पृहयाय्यः- स्पृहणीयम्। सहस्री- प्रभूतम्। रयिः- दानयोग्यधनम्। समेतु ॥९॥

एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम।
विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७.००४.१०

पूर्वं व्याख्यातम् (७.००३.१०) ॥१०॥

Dr. Rangani

WEBOLIM